

Ахапов Е.А.

Ph.D докторы, аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., e-mail: ahapov.erlan@kaznu.kz

ЖАПОНИЯНЫҢ БОЛАШАҚТАҒЫ ЭКО-МОДЕЛЬ ҚАЛАСЫ: КИТАКЮСЮ ҚАЛАСЫНЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТА САЯСАТЫ

Қазіргі таңда қоршаған орта мәселелерін шешу үшін сауатты экологиялық саясат қажет екені барлығына мәлім. Зерттеу жұмысында Жапонияның Китакюсю қаласының болашақтағы экологиялық модель қала жолындағы экологиялық саясатының жүзеге асуын анықтап, соған жалпы шолу жасалады. Китакюсю қаласының осы күнге дейінгі төрт әкімшілігі тұсында атқарылған қоршаған орта мәселелерін шешу жолындағы негізгі реформалары сарапталып, басты мәселелер мен оны шешу жолы айшықталады. Жапонияның экологиялық модель қала пионері, әрі халықарық деңгейде БҰҰ тәрізді ұйымдармен дамыған мемлекеттерде танылған Китакюсю қаласының мысалы кейс стади тәсілімен таныстырылады.

Жапонияның Китакюсю қаласының экологиялық модель қаласы мысалы индустриалды экономикалық дамыған мемлекеттердің қатарына қосылуды көздеп, осы орайда үдемелі индустрияландыру мен жасыл экономика тұжырымдамасын жүзеге асырып келе жатқан Қазақстан Республикасы үшін құнды дерек көзіне айналады деп саналады. Экологиялық саясат аясында жүргізілетін мемлекеттік бағдарламалардың сапасын жақсартуға тәжірибелік тұрғысынан өте маңызды қызмет атқарады деп болжанады.

Түйін сөздер: экосаясат, эко-модель, болашақ қала, Жапония, Қазақстан.

Ахапов Е.А.

Ph.D, senior lecturer, Far East Department Oriental studies faculty al-Farabi KazNU, Almaty, Kazakhstan.
e-mail: ahapov.erlan@kaznu.kz

The Model of Environmental Future City of Japan: Environmental Policy of Kitakyushu City

The article examines the environmental problems of the city of Kitakyushu since the second half of the twentieth century to the present, and reviews the main reforms of the four city administrations regarding environmental policies to prevent industrial pollution and improve the state of the city's environment. Particular attention was paid to the process of transformation from an industrially polluted city to the transition to the environmental future city of Japan.

An example of the Kitakyushu environmental future city model is considered to be a source of valuable data for the Republic of Kazakhstan, which implements the state program of forced industrial-innovative development and the concept of a green economy for entry into the industrial-economic developed states (OECD). It is assumed that this article, from a practical point of view, plays an important role in improving the quality of state programs in the framework of the state environmental policy pursued by the Government of the Republic of Kazakhstan.

Key words: environmental policy, environmental model, future city, Japan, Kazakhstan.

Ахапов Е.А.

доктор Ph.D, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Республика Казахстан, г. Алматы,
e-mail: ahapov.erlan@kaznu.kz

Экомодель города будущего в Японии: экополитика города Китакюсю

В статье рассматриваются проблемы окружающей среды города Китакюсю со второй половины двадцатого века по настоящее время и проводится обзор четырех основных реформ администрации касательно экологической политики по предотвращению индустриального загрязнения и улучшению состояния окружающей среды города. Особенно было обращено внимание

на процесс трансформации от индустриально загрязненного города и до перехода к экомодели города будущего Японии.

Пример экомодели города Китакюсю считается источником ценных данных для Республики Казахстан, которая реализует государственную программу форсированного индустриально-инновационного развития и концепции зеленой экономики для вхождения в число индустриально-экономически развитых государств (ОЭСР). Предполагается, что данная статья с практической точки зрения играет важную роль в улучшении качества государственных программ в рамках государственной экологической политики, проводимой правительством Республики Казахстан.

Ключевые слова: экополитика, экомодель, город будущего, Япония, Казахстан.

Қазіргі таңда қоршаған орта мәселелері жаһандық деңгейдегі мәселелердің біріне айналып отыр. Халықаралық ұйымдар, жеке мемлекеттер мен сол елдердің саясаткерлері, экобелсенділер мен ғалым зерттеуші мамандарына дейін қоршаған орта мәселелерін жан-жақты қарастырып жүр. Соның ішінде Қазақстан Республикасында да қоршаған орта мәселелеріне ерекше көңіл бөлініп келеді. Мысалы, қоршаған орта мәселелерін заңды нормативті құжаттармен реттеуге мүмкіндік беретін қоршаған орта кодексі (1997 ж.) Қазақстан Республикасының экологиялық кодексі (2008 ж.) деп өзгертіліп, түзетулер енгізіліп қайта қабылданды.

2012 жылы желтоқсанда Мемлекет басшысының ел халқына Жолдауында Қазақстан Республикасының 2050 жылға дейінгі даму стратегиясы таныстырылды. Осы стратегия арқылы индустриалды экономикалық дамыған 30 мемлекеттің (OECD) қатарына ену мақсат болып отыр. Ал қоршаған орта мәселелеріне қатысты OECD сұраныстары мен стандарттарына сәйкестіру жолында «Қазақстан Республикасының жасыл экономика саясатына көшу» атты концепциясын 2013 жылдан бері мемлекет деңгейінде жүзеге асыруға кірісіп отыр. «Жасыл экономикаға» көшуді іске асыру мәселелері «жасыл экономикаға» көшу мәселелері жөніндегі Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерімен реттеледі. Осы концептіде индустрияландыру Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында жүзеге асып отыр. Алайда, жоғарыда аталған концепция мен бағдарламада үлкен қалалардың қоршаған орта мәселелері, нақтырақ айтсақ, индустриалды ластануы мәселесі тереңірек қарастырылмаған. Мысалы, Алматы, Астана тәрізді үлкен мегаполистердің, индустриалды Өскемен, Зыряновск қалалары тәрізді т.б. моноқалалардың экологиялық жағдайы жеке қарауды қажет етіп, толықтыру енгізуді қолға алуды күтіп отыр.

Жоғарыда аталған моноқалаларға қатысты «Қазақстан Республикасының моноқалаларды дамыту бағдарламасы» немесе мегаполистің бірі Алматы қаласының «Алматы-2020» жылға даму бағдарламасы қабылданған. Бірақ, бұл бағдарламаларда көбіне аталмыш объектілердің әлеуметтік-экономикалық жағына аса көңіл бөлінген. Атап айтқанда, осы бағдарламаларда қаланың қоршаған орта мәселелерін шешу жолында қандай экологиялық саясат жүргізу керектігі, қандай реформаларды іске асыру қажеттігі туралы маңызды стратегиялық бағыттар, өзекті мәселелер тереңінен және толығымен әлі қарастырылмаған. Қазіргі қалалардың осындай қоршаған орта мәселелеріне қатысты тақырыпқа OECD мүшелері арасында Германия, Жапония тәрізді мемлекеттердің тәжірибесі мол және жақсы мысал деп айтуға болады. Әсіресе, осы елдерде қоғамдық санада кеңінен қалыптасып, үрдіске айналған болашақтағы экологиялық модель қаласы концепциясы жүзеге асып, мегаполистердің қоршаған орта мәселелерін шешуге үлкен үлес қосып отыр.

Зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттері

Зерттеу жұмысының мақсатына Жапонияның Китакюсю қаласының болашақтағы экологиялық модель қала жолындағы экологиялық саясатының жүзеге асуын анықтап, соған жалпы шолу жасау болып табылады. Зерттеу жұмысының міндетіне Китакюсю қаласының осы күнге дейінгі төрт әкімшілігі тұсында атқарылған қоршаған орта мәселелерін шешу жолындағы негізгі реформаларына талдау жасау, басты мәселелер мен оны шешу жолын айшықтап көрсету жатады.

Зерттеу жұмысының методологиясы

Осы орайда, Жапонияның болашақтың экологиялық модель қаласының пионері, әрі халықарық деңгейде БҰҰ тәрізді ұйымдар (UNEP, UNDP) мен дамыған мемлекеттерде танылған Китакюсю қаласының (1-сурет.) мысалын, кейс стади (case study) тәсілімен таныстырып өтіледі.

Дерек көзі: <http://www.google.kz/maps/place/Китакюсю,+Фукуока,+Япония>

1-сурет – Китакюсю қаласының картасы.

Осы тақырыпқа қатысты бастапқы ғылыми зерттеулерге келсек, Жапонияның National Institute of Informatics орталығының CiNii ғылыми-ақпарат базасынан келесі кілт сөздер арқылы «индустриалды ластану (公害) – 26402», «индустриалды ластану мәселелері (公害問題 – 998)», «индустриалды ластану сырқаты (公害病 – 127)» библиографиялық материал анықталып, алғашқы еңбектер 1955 жылдан бастау алады. Жалпы алғашқы жылдардағы мақалалардың көбі сол жылдарғы индустриалды ластануды негізгі мәселе ретінде көтеріп, оны шешу жолдары қарастырылады. Ал соңғы жылдарғы еңбектерде индустриалды ластану мысалын басқа даму жолындағы мемлекеттердегі қоршаған орта мәселелерімен салыстырып, оны шешу жолдарына нұсқау ретінде қарастырылады.

Китакюсю қаласының құрылуы.

Жапония екінші дүниежүзілік соғыстан кейін экономикасын түзеп, дамыған мемлекеттердің қатарына ену үшін мемлекет деңгейінде экономикалық реформалар жүргізіп, соның ішінде, алдымен кең көлемде үдемелі индустрияландыруды іске асырды. Нәтижесінде, Жапон экономикасы әлемде АҚШ-тан кейін екінші экономикаға айналып, күншығыс елі дамыған мемлекеттердің қатарына еніп, мамандар арасында «жапон экономикасы – жапон жұмбағы» – деп аталып жүргені бәріне белгілі. Алайда, осының екінші көлеңкелі жағы болды. Үдемелі индустрияландыру барысында ауа, су және топырақ ластануы әсерінен қалалардың қоршаған орта жағдайы күрт төмендеп, индустриялық ластану кеңінен тарады. Жапон мамандары арасында осы ластануды – коугай (ағылш. – kougai, жапон – 公害) деп атап, бүгінгі күні халықаралық терминге айналып отыр. Осы терминмен бірге Жапонияда үлкен төрт ластану сырқаты (ағылш.

– The four big pollution diseases of Japan, жапон – 四大公害病) деген атаумен Жапонияның Тоёма префектурасында Итай-итай (Itai-itai), Куамамото мен ниигата префектурасында Минамата (Minamata), Миэ префектурасында Ёккаичи (Yokkaichi) астма ауру түрлері пайда болды.

Жапон экономикасының шарықтау кезеңінде Китакюсю қаласы да индустриалды ластанудан зардап шегіп, оны жеңіп шықты. Соның нәтижесінде, қаланың қоршаған орта мәселелеріне қатысты соңғы ноухауы мен жаңа инновациялық технологиялары пайда болды. Қазіргі таңда осындай жетістіктерін даму үстіндегі мемлекеттердің қоршаған орта мәселесін шешуге өз үлесін қосып отыр.

1963 жылы ақпан айында Китакюсю қаласы бес кіші қаланың (Кокура, Модзи, Тобата, Вакамацу, Яхата) бірігуінен пайда болды. Кюсю аралының солтүстігінде орналасып, халық саны – 951336 адам (2017 ж.), жапон үкіметінен ерекше статусы бар миллион тұрғынды қалалардың қатарына кіреді.

Осы өңірдің индустриялануы 1901 жылы жапон үкіметінің үкімімен Яхата металл өндіру зауытының (Yahata Steel Works) негізі қалануынан бастау алады. Қазіргі таңда ауыр өнеркәсіп саласының шоғырланған орталығының бірі ретінде танымал.

Китакюсю қаласында жүргізілген қоршаған орта саясаты қала әкімшілігімен тығыз байланысты. Әсіресе, әкімнің лидерлік келбеті және көзқарасы қоршаған орта саясатын іске асыруда үлкен әсерін тигізді деп болжанады. Китакюсю қаласы құрылғаннан бері осы күнге дейін төрт рет қала әкімі ауысқаны Жапония үшін айырықша деп айтуға болады. Алдымен, қаланы Ёсида (1963-1967 ж.), Тани (1967-1987 ж.), Сыеёши (1987-2007 ж.), соңғы жылдары Китахаси

(2007 ж. – қазіргі күні) басқарып келеді. Төменде осы төрт әкімшілік тұсында жүргізілген қаланың индустриалды ластанумен күресі және қала қоршаған ортасына қатысты саясаты нәтижесінде қандай өзгерістер болғанын Китакоюю қала әкімшілігі ресми сайты мен Жапон мамандарының еңбегіне сүйене отырып қарастырып өтейік.

Ёсида әкімшілігі (1963-1967 ж.)

Китакоюю қаласы пайда болуымен бірге, индустриалды ластану мәселесін шешу үшін қала әкімшілігі қоғамдық санитарлық эпидемиологиялық департаментінде индустриалды ластанумен айналысатын төрт қызметкерден бөлім жасақтады. Осы жылы Китакоюю қаласында индустриалды ластануды тоқтату мен оған қарсы күрес комитеті құрылады. Сонымен қатар, қаланың су құбырларын қайта жөндеу жұмыстары басталды. 1964 жылдан бастап тұман (смог) туралы ақпарат қала тұрғындарына таратыла бастады. Бұл ақпарат Яхата, Вакаматцу, Тобатада аудандарында орналасқан денсаулық сақтау бөлімшелерінің бақылау орны сынақтарымен ақпаратына сүйене отырып жасалынды.

1965 жылы қала әкімшілігінің индустриалды ластанумен айналысатын қызметкерлер саны 7-ге дейін көбейіп, бөлімше департаментке дейін өседі. Кюсю өңірі өнеркәсіптерінің индустриалды ластанумен күрес комитеті, Доукайван бұғазының су ластануын тоқтату комитеті құрылып, ауа ластануын бақылайтын Китакоюю қаласы комитеті құрылып, қала аумағындағы 30 завод бақылауға алынады. Бақылауға алынған объектілерге кіріп, сынақтарды алып тексеру хұқығы префектура басшылығынан тікелей қала әкімшілігіне берілді.

Тани әкімшілігі (1967-1987 ж.)

1970 жылы әкімшіліктегі индустриалды ластанумен күрес департамент қызметкерлері 20-ға дейін ұлғайды. Оның себебі, осы жылдары жоғарыда аталған Минамата сырқаты тәрізді индустриалды ластану мәселесі жапон қоғамында үлкен резонанс туғызып, өңірлік деңгейдегі экологиялық мәселеден мемлекеттік деңгейге дейін көтерілгенінде жатыр. Осыған байланысты Жапонияның парламент палаталарында индустриалды ластануды реттейтін заң қарастырылып, 1967 жылы ең алғашқы индустриалды ластанудың алдын алу бастапқы заңы қабылданды.

Осы жылдары қала ауасының ластануы біршама төмендеп, 1959 жылы қала бойынша аспаннан жерге түсетін лас заттар (күйе, шаңтозаң т.б.) орта мөлшері 23,72 грам/м²/ай болса,

1968 жылы 17,99 грам/м²/ай мөлшерді көрсеткен. Осыған төмендегі бірнеше себептер әсер етті.

Біріншіден, 1960 жылдары қалада отын ресурсына көмірдің орнына мазут қолдана басталуы және жергілікті заводтарда ауа тазарту қондырғылары (шаң сорғыш) орнатылуы.

Екіншіден, 1965 жылы Тобата ауданының үй шаруасындағы әйелдер қауымының түсірген фильмі «Көк аспанды қалаймыз» қала тұрғындары арасындағы қоғамдық қозғалыстың жандануына әкеліп, жоғарыда аталған ауа ластануының біршама өзгеруіне себепкер болды.

Үшіншіден, қала әкімшілігі жанындағы ауа ластануын бақылайтын комитетке жергілікті университет мамандарының сараптамалары мен ұсыныстары қомақты үлес қосты.

1971 жылы қала әкімшілігі ішіндегі құрылымдық өзгерістерден кейін индустриалды ластану мәселесімен айналысатын қызметкерлер саны күрт көбейіп 45 адамға өсті. Соның нәтижесінде Кюсю өңірі индустриалды ластанудың алдын алу 1-ші жоспары (1972-1981 ж.) қабылданды. Жоспарда қала су құбыры мен канализациясын түзетіп қалпына келтіру, көгалдандырылатын жерлерді дайындау (қоғамдық демалыс паркі т.б.), тұрмыстық және өндірістік қалдықтарды сақтайтын орын дайындау белгіленді.

1974-1977 жылдар аралығында тұрғын үйлермен қатар орналасқан кіші және орта заводтар Вакаматцу ауданында орналасқан аралдарға көшіріліп, Яхата батыс ауданы тұрғындары басқа орынға көшіп, Широяма бастауыш мектебі (城山小学校) жабылды. Осы іс-шараға жұмсалған жалпы қаржы шығыны 51 млн иенді құрап, сол өңірдің компаниялары, қала әкімшілігі және мемлекет тарапынан бөлінген субсидия көмегімен қаржыланды. Нәтижесінде, 14 га жердегі 268 жанұя саны көшіп, бос орындардың бір бөлігі қоғамдық демалыс орны, яғни демалыс паркіне айналған. Осыған қоса, Китакоюю жасыл жоспары (Kitakyushu green plan) қабылданып, алғашқы бесжылдық (1972-1976 ж.), екінші бесжылдық жоспарымен (1977-1981 ж.) жалғасты.

1960-1970 жылдар аралығында ірі компаниялардың көбі индустриялық ластануды тоқтатуға оң көзқараста болды. 1969 жылы басты қоршаған ортаны ластаушы заводтарда индустриялық ластанудың алдын алу бөлімі құрылып, лас қалдықтарды өңдеу технологиялары және қоршаған ортаға тиімді экотехнологияларды жасау қолға алынды.

1972-1974 жылдары қала әкімшілігі мен ірі компаниялар және заводтар арасында ауа ластану

мөлшерін төмендетуге қатысты келісімшарт жасалынып, соның ішінде күндік нормалары, ластағыш заттар, отын түрлері т.б. туралы мәселелер айшықталып, жіті қарастырылды.

1973 жылы қала әкімшілігі мен заводтар арасында завод территориясын көгалдандыру туралы келісімшарт жасалынып, 5 жыл ішінде завод территориясының алқабын 10%-ке көгалдандыруға келісілді.

Китакюсю қаласының индустриалды ластанудан қатты зардап шегу шыңы 1955-1975 жылдар аралығы деп саналады. Осы жылдар аралығында, әсіресе Тани әкімшілігі индустриалды ластануға белсене кірісіп, негізгі іс-шаралар жүзеге асып, жетістіктер осы әкімшілік тұсында көзге көріне бастады деп айтуға болады. Осындай қысқа уақытта жақсы нәтиже шығаруға бірнеше себептер бар.

Біріншіден, қала әкімшілігі мен ірі завод иелерінің арасында қайшылық немесе қарсыластық болмай, керісінше бірлесе жұмыс жасау арқылы қысқа мерзім ішінде жетістікке жетіп отыр. Екіншіден, Синнихонсейтецу (Nippon Steel Corporation), Мицубисикасей (Mitsubishi Chemical Corporation), Сумитомоджюкинзюку Кокура (Sumitomo Metals Kokura) және т.б. тәрізді ірі компаниялар иеленетін 15 завод индустриалды ластанудың 95%-ын қамтып отырды. Яғни, осы компаниялар шұғыл түрде индустриялық ластанудың алдын алуға мүмкіндігі болды. Ірі компания болғандықтан көп мөлшерде қаржы құю арқылы ластануды тоқтатуға кететін шығын қаржысы болуы және өте жоғары деңгейдегі технологияларды енгізуге мүмкіндігі болуын айтуға болады.

Екіншіден, қала тұрғындары қала әкімшілігіне ұсыныс пікірлерін айтып, әкімшілік тарапынан компаниялармен бірлесе алдын ала келіссөздер жүргізіліп, өте маңызды рөл атқарды. Соның нәтижесінде қоршаған ортаны жақсарту мақсатындағы нормалар, іске асыру әдіс-тәсілі, тәртібі т.б. бекітіліп жүзеге асырылып отырды. Яғни, қала тұрғындары әкімшілік компаниялар арасындағы серіктестік болғанын көрсетіп отыр.

Китакюсю қаласының әкімі Тани сол жылдары қоршаған орта мәселесіне қатысты халықаралық ынтымақтастықты да жоспарға енгізіп отырды. Нәтижесінде, 1980 жылы КИТА (Kitakyushu International Techno-cooperative Association) ұйымының негізі қаланды. Алғашында халықаралық ынтымақтастық және экономикалық жандану мәселелері көзделді. Ал қазір даму үстіндегі мемлекеттерге қоршаған орта мен өндірістік технологиялардың соңғы ноухауы

мен жаңа инновациялық технологияларын көшіру, JICA тәрізді ұйымның халықаралық тағлымдамадан өтушілерін қабылдау, мамандарды іссапарға шетелге жіберу, сараптамалық зерттеулер мен консалтинг қызметі басты мақсатқа айналып отыр. Соңғы кездері жаһанданудың әсерінен шығыс Азия елдерінің экономикалық ынтымақтастықты нығайту ұйымы және Азияның қоршаған орта ынтымақтастығы қалаларының жүйесімен байланыс қаланып отыр.

Тани әкімшілігінің жетістіктерін сол жылдарғы жапон үкіметінің қоршаған орта комитеті бағалап, 1987 жылы жапон қалаларының ішінде ауа тазылығы бойынша тәуір қаланың бірі ретінде «аспан жұлдызды қала» атағына ие болды.

1980 жылдардың екінші жартысынан бастап, қоршаған ортаны индустриялық ластанудан тазарту және қорғау мәселелерінен қаланың инфрақұрылымын түзеу және оны қоршаған ортаға сәйкестіру тәрізді іс-шараларға көңіл бөлініп, қоршаған орта саясатының басты бағыты халықаралық ынтымақтастық деңгейіне ауысып, келесі қала әкімшілігі саясатында жалғасты.

Сыеёши әкімшілігі (1987-2007 ж.)

Сыеёши әкімшілігі кезеңі Жапон экономикасының шарықтау шегіне жетіп, оның стагнациясы, жапон өңірлерінің экономикалық тұрақсыздануы тәрізді мәселелермен ерекшеленеді. Сол себепті, 1988 жылы қала әкімшілігі «Китакюсю қаласының Ренесанс тұжырымдамасы» атты бағдарламасын қабылдайды. Бағдарлама мақсатына мемлекет бюджеті қаражатынан бөлінетін субсидияға қала инфрақұрылымын қайта өңдеу және жақсарту жатады. Murasakigawa My Town My River project (1987 ж. басталды), Hibiki Container Terminal (2005 ж. ашылған), New Kitakyushu Airport (2006 ж. ашылған) соған мысал бола алады.

1990 жылдың сәуір айында әкімшілік құрылымындағы өзгерістерден кейін индустриялық ластану және тұрмыстық және т.б. қалдықтар мәселесімен айналысатын индустриялық ластану департаменті мен қоршаған орта мәселелерімен айналысатын департаменті біріктіріліп, қоршаған ортаны қорғау департаменті болып қайта құрылды. Бұл қоршаған орта саясатын қоршаған ортаны кешенді басқаруға жәрдемі тиеді деп жоспарланды. Сол жылы маусым айында БҰҰ-ның ЮНЕП-і (UN UNEP) тарапынан қоршаған ортаны қорғау саласындағы индустриялық ластануды жетілдіру және халықаралық ынтымақтастыққа қосқан үлесі үшін Китакюсю қаласы «Global 500» жүлдесіне ие болып,

қала тұрғындары арасында қоршаған ортаға көзқарасы жоғарылауына әсер етті.

Қала әкімшілігі қоршаған ортаны қорғау департаментінде қоршаған орта саласындағы жаңа инновациялық жобаларға қолдау көрсету және жаһандық деңгейде қоршаған ортаға қатысты бизнес жобаларды халықаралық бизнеске айналдыру тәрізді бағыттарға акцент қойылды. Қытай Халық Республикасындағы (ҚХР) Далайянь және т.б. бірнеше қаламен атқарылған жобасын мысалға жатқызуға болады. Китаюсю қаласы ҚХР Далянь қаласымен 1979 жылы достастық меморандумына қол қойылады. 1990 жылдары Далянь қаласында ауа ластануы басты мәселелердің бірі болды. Сол себепті, Китаюсю қаласы Далянь қаласында қоршаған ортасы таза модель ауданды құру жоспарына көмектесіп, 1994 жылы қала әкімшілігі осы проектін қабылдап, нәтижесінде жоспар жүзеге асады.

1997 жылы мемлекет тарапынан «Ecotown тұжырымдамасы» атты бағдарламасы қабылданып, жалпы Жапония бойынша 26 проект қабылданады. Тұжырымдама мақсаты – қоршаған орта саласындағы бизнеске қолдау көрсету және рециркуляцияға негізделген өңірлердің негізін қалау болып табылады. Китаюсю қаласында «Ecotown тұжырымдамасы» бойынша теңізге жақын орналасқан Хибикинада ауданынан 2000 га жер бөлініп, қоршаған орта және өндірістік қалдықтарын жинау және өңдеу басталады. Осы жоба бойынша оқу ағарту және зерттеулер жүргізуге арналған Китаюсю ғылыми-зерттеу паркі (Kitakyushu Science Research Park), техникалық және эмпирикалық зерттеулерге арналған 40-қа жуық зертханалар, қоршаған орта саласындағы бизнес проекттерімен айналысатын компаниялар жинақталды. Китаюсю қаласы «Ecotown» жобасына қала әкімшілігі, мемлекет және компаниялардың қаржысымен 120 млрд. иен жұмсалып, 1200 адам жұмысқа орналастырылды. Сонымен қатар, жобаға компанияларды тартуға және олардың кедергісіз ілгерілеуіне және қызмет етуіне қала әкімшілігі қоршаған орта департаментінің бірыңғай сервис көрсету әдісі (the one-stop service) әсерін тигізді. Китаюсю қаласы «Ecotown» жобасының артықшылығына қолдануға берілетін жердің ауқымды және арзан болуы, жоғары технологиялары, өндіріс-үкімет-академиялық топтардың коллаборациясы (Industry-academia-government collaboration), ауқымды территорияда қалдықтарды қабылдау мүмкіндігі, инфрақұрылымдық жетістіктері, қала тұрғындарының қоршаған орта мәселелеріне түсіністікпен қарауын жатқызуға болады.

2004 жылы қала әкімшілігі Яхата шығыс ауданын қайта жандандыру мақсатында «Yahata Higashida Green Village Concept» тұжырымдамасын жүзеге асырды. Осы жоба арқылы қоршаған ортаға таралатын көмірқышқыл газын 30%-ға азайту көзделді.

Китахаси әкімшілігі (2007 ж. – қазіргі күні)

Китахаси әкімшілігі тұсында да алдыңғы әкімшіліктің экологиялық саясаты жалғастырылды. Әсіресе, қоршаған орта саласындағы халықаралық ынтымақтастық аясында Japan-China recycling-based urban cooperation project (Eco-town cooperation) жүзеге асып, ҚХР Циндао (2007 ж.) және Тяньдзин (2008 ж.) қалаларымен меморандум алмастырылды.

2007 және 2008 жылдары Китаюсю қаласы Жапонияның экологиялық астанасы конкурсында 1-ші орынды иеленеді. Бұл конкурс алғашында Германияда пайда болып, Жапонияда 2001 жылдан бері өткізіле бастаған.

2008 жылы жапон үкіметі болашақтың экологиялық модель қаласы жобасына (Eco-model city project) Китаюсю қаласын таңдады. Бұл жобаның мақсаты төмен көміртекті қоғам құру және жаһандық жылу мәселесіне қарсы шара қолдану болып табылады. Жапонияда Китаюсю қаласынан басқа бірнеше қалалар да тізімге ілініп отыр.

Китаюсю қаласы болашақтың экологиялық модель қаласы тұжырымдамасы бойынша 2030 жылы парникті газдарды (2005 жылмен салыстырғанда) 30% азайту, 2050 жылға дейін парникті газдарды 50% азайту, 2050 жылға дейін қоршаған ортаға бейімделген жоғары технологияларға көшу арқылы Азия өңірінде парникті газдарды барынша азайту жоспарланып отыр. Сонымен қатар, Kitakyushu City Environmental Model Urban Action Plan (Green Frontier Plan) қабылданып, Asia Low Carbon Center (2010 ж.), экобілім және экологиялық паспортты енгізу тәрізді іс-шаралар жоспарға енгізіліп отыр.

Қазіргі таңда қоршаған орта мәселесін шешу үшін сауатты экологиялық саясат қажет екені баршаға мәлім. Алайда, осындай реформаларды жүзеге асыруға қомақты қаржы, еңбек күші және т.б. жұмсалады. Мысалы, Жапонияның тек Китаюсю қаласының 1972-1991 жылдар аралығындағы индустриалды ластануға жұмсаған жалпы қаржысы – 804 млрд. иен құрап, қаржы үлесінің көрсеткіші қала әкімшілігі тарапынан – 68,6 %, компаниялар – 31,4% құраған. Сонымен қатар, үкімет тарапынан да қаржы бөлініп, тек қаланың индустриялық ластануын шешу үшін бір триллион иен асып түсетін қаржы

жұмсалғанын көруге болады. Нәтижесінде, Китакюсю қаласының жағдайы жақсарып, бүгінгі күні болашақтың экологиялық модель қаласына айналып, даму жолындағы мемлекеттердің мегаполистеріне үлгі болып отырғанын көруге болады.

Қорытынды. Ғылыми жұмыста Жапонияның Китакюсю қаласының 1963 жылдан осы күнге дейінгі индустриалды ластануға қарсы жүргізілген экологиялық саясатына жалпы шолу жасалынды. Әсіресе, Китакюсю қаласының төрт әкімшілігі тұсындағы индустриялық ластану және қоршаған орта мәселелерін шешу жолындағы жүргізілген реформаларына сараптау жасалынып, оның негізгі нәтижелері көрсетілді. Нақтырақ айтсақ, алғашқы екі әкімшілік тұсында индустриалды ластанудың алдын алу, оны шешу жолдары, қала әкімшілігі-компаниялар-жергілікті тұрғындар арысындағы коллабацияны байқауға болады. Келесі, екі әкімшілік тұсында

индустриялық ластануды және басқа қоршаған орта мәселелерін шешіп, қала жетістіктерімен жаһандық деңгейде бөлісу, халықаралық ынтымақтастық мәселелері және соңғы жылдары қоршаған орта саласындағы жобаларды, жоғары технологиялар мен ноухауды бизнеспен байланыстыру мәселелерін көруге болады.

Қорытындылай келе, кейс стади тәсілімен қаралған Жапонияның Китакюсю қаласының экологиялық модель қаласы мысалы индустриалды экономикалық дамыған мемлекеттердің қатарына қосылуды көздеп, осы орайда үдемелі индустрияландыру мен жасыл экономика тұжырымдамасын жүзеге асырып келе жатқан Қазақстан Республикасы үшін құнды дерек көзіне айналады деп саналады. Осы жұмыс экологиялық саясат аясында жүргізілетін мемлекеттік бағадарламалардың сапасын жақсартуға тәжірибелік тұрғысынан өте маңызды қызмет атқарады деп болжанады.

References

- 1 Basic Environment Law (1993). Available at: http://elaws.e-gov.go.jp/search/elawsSearch/elaws_search/lsg0500/detail?lawId=405AC000000091&openerCode=1 (accessed 15 November 2017).
- 2 CiNii bibliographic database of Japan National Institute of Informatics. Available at: <http://ci.nii.ac.jp/search=□□> (accessed 15 November 2017).
- 3 Concept Of “FutureCity” Initiative/FutureCity Eco-model City (2008). Available at: <http://future-city.jp/> (accessed 15 November 2017).
- 4 Ecologicheski Kodeks Respubliki Kazakhstan [Environmental Code of the Republic of Kazakhstan] (2007). Available at: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K070000212> (accessed 15 November 2017).
- 5 Fukai, J. (1999). Political economics of Minamata disease. Tokyo: Toyokeizasinbunsha.
- 6 Katou, H. (2001). Recommendation of New Environmental Ethics. Tokyo: Yuhikaku.
- 7 Kazakhstanski put' 2050: edinaya tsel', edinye interesy, edinoe budushee [The Strategy for development of the Republic of Kazakhstan until the year 2050] (2014). Available at: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400002014> (accessed 15 November 2017).
- 8 Kitakyushu International Techno-cooperative Association. Available at: <http://www.kita.or.jp/english/kita/index.html> (accessed 15 November 2017).
- 9 Kitoh, S. & Fukunaga M. (2009). Environmental ethics. Tokyo: Tokyo University press.
- 10 Kuriyama, K. (2008). The Essentials of Environmental Economics. Tokyo: Yuhikaku.
- 11 Nomura, M. (2011). Kitakyushu city's environmental policy Kyushu International University Studies on Business Economics Bulletin, 17(3), 13-21.
- 12 Nomura, M. (2012). The formation of the environmental industry in Kitakyushu. Kyushu International University Studies on Business Economics Bulletin, 18(3), 55-65.
- 13 Ob utverzhdenii programmy razvitiya monogorodov na 2012-2020 gody [On the Approval of the Program for the Development of Monocities for 2012-2020] (2014). Available at: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000683> (accessed 15 November 2017).
- 14 O Gosudarstvennoi programme po forsirovannomu industrialno-innovatsionnomu razvitiyu Respubliki Kazakhstan na 2010-2014 gody [On the State Program for the Forced Industrial and Innovative Development of the Republic of Kazakhstan for 2010-2014] (2010). Available at: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U100000958> (accessed 15 November 2017).
- 15 O Kontseptsii po perekhodu Respubliki Kazakhstan k zelenoy ekonomike [On the Concept on the transition of the Republic of Kazakhstan to the green economy] Available at: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/T1300000577> (accessed 15 November 2017).
- 16 Oku, M. edit. (2009). Environmental problem data book. Tokyo: Gakuyoushobo.
- 17 Programma razvitiya Almaty-2020 [The Almaty-2020 Development program] (2015) Available at: http://almaty.gov.kz/page.php?page_id=5091&lang=1 (accessed 15 November 2017).
- 18 Matsushita K. (2000). Introduction to environmental politics. Tokyo: Heibonsha.
- 19 Matsushita, K. (2007). Recommendation of environmental policy. Tokyo: Maruzen.
- 20 Research group on global environmental economy edit. (1991). Japan's pollution damage experience - economically unecomic. Tokyo: Goudoushuppan.

- 21 Sakai, H. (2006). Environmental theory based on history recognition. Tokyo: Gendaitosho.
- 22 Sakamoto, M. (1999). Environmental policy. Tokyo: Gyousei.
- 23 Suzuki, T. (2009). New Encyclopedia of Global Environmental problems. Tokyo: Surugadaishuppansha.
- 24 The City of Kitakyushu official website. Available at: <http://www.city.kitakyushu.lg.jp> (accessed 15 November 2017).
- 25 The Kitakyushu Science and Research Park. Available at: <http://www.ksrp.or.jp/e/info/index.html> (accessed 15 November 2017).
- 26 Ueta, K. (2001). Environmental economics. Tokyo: Iwanamitosho.